

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

JALOLIDDIN RUMIY IJODI — FRANSUZ OLIMASI EVA DE VITRAY- MEYEROVITCH TALQINIDA

Matkobulova Muxayyoxon Turayevna
Andijon davlat universiteti

Annotatsiya

Mazkur maqolada fransuz islomshunos olimasi Eva de Vitray-Meyerovitchning Jaloliddin Rumiylar merosiga nisbatan qoʻllagan tarjima va talqin yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi Rumiylar asarlarining Gʻarb ilmiy muhitida koʻpincha soddalashtirilgan yoki romantiklashtirilgan talqinlarda qabul qilinishi bilan izohlanadi. Tadqiqotda germevistik, qiyosiy-tipologik, interpretativ va matnlarni metodlardan foydalanilgan. Natijalar Meyerovitch yondashuvi Rumiylar matnini ochiq semantik tizim sifatida talqin qilish imkonini berishini koʻrsatadi. Xususan, “nay”, “safar” va “ustoz–shogird” motivlari funksional va dinamik elementlar sifatida qayta talqin etiladi. Tadqiqot Meyerovitch yondashuvi qiyosiy adabiyotshunoslikda muhim nazariy model ekanligini asoslaydi.

Kalit soʻzlar: Jaloliddin Rumiylar, Eva de Vitray-Meyerovitch, tasavvuf, germevistika, tarjima strategiyasi, qiyosiy adabiyotshunoslik, ontologik, semantik, statik, interpretativ.

ТВОРЧЕСТВО ДЖАЛАЛАДДИНА РУМИ В ИНТЕРПРЕТАЦИИ ФРАНЦУЗСКОГО УЧЁНОГО ЕВЫ ДЕ ВИТРЕ-МЕЙЕРОВИЧ

Маткобулова Мухайёхон Тураевна
Андижанский государственный университет

Аннотация

В статье анализируются переводческие и интерпретационные подходы французского исламоведа Евы де Витре-Мейерович к наследию Джалаладдина Руми. Актуальность исследования обусловлена тем, что произведения Руми в западной научной среде часто воспринимаются в упрощённых или романтизированных интерпретациях. В работе использованы гермеvстический, сравнительно-типологический, интерпретативный и интертекстуальный методы. Результаты показывают, что подход Мейерович позволяет трактовать тексты Руми как открытую семантическую систему. В частности, мотивы «ней», «путешествие» и «учитель–ученик» интерпретируются как функциональные и динамические элементы. Делается вывод о значимости подхода Мейерович как важной теоретической модели в сравнительном литературоведении.

Ключевые слова: Джалаладдин Руми, Ева де Витре-Мейерович, суфизм, гермеvстика, переводческая стратегия, сравнительное литературоведение, онтологический, семантический, статический, интерпретативный.

THE WORKS OF JALALUDDIN RUMI IN THE INTERPRETATION OF FRENCH SCHOLAR EVA DE VITRAY-MEYEROVITCH

Matkobulova Mukhayyokhon Turayevna
Andijan State University

Abstract

This article analyzes the translation and interpretative approaches applied by the French Islamic scholar Eva de Vitray-Meyerovitch to the heritage of Jalaluddin Rumi. The relevance of

the study is explained by the fact that Rumi's works are often perceived in simplified or romanticized interpretations within Western academic discourse. The research employs hermeneutic, comparative-typological, interpretative, and intertextual methods. The findings show that Meyerovitch's approach allows Rumi's texts to be interpreted as an open semantic system. In particular, the motifs of the "reed flute," "journey," and "teacher-disciple" are reinterpreted as functional and dynamic elements. The study substantiates that Meyerovitch's approach represents an important theoretical model in comparative literary studies.

Keywords: Jalaluddin Rumi, Eva de Vitray-Meyerovitch, Sufism, hermeneutics, translation strategy, comparative literary studies, ontological, semantic, static, interpretative.

Jaloliddin Rumiy ijodi jahon adabiy tafakkurining muhim qatlamlaridan biri sifatida G'arb ilmiy muhitida turli metodologik yondashuvlar asosida talqin etib kelinmoqda. Xususan, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab Rumiy merosiga nisbatan qiziqishning ortishi uning asarlarini nafaqat sharqshunoslik doirasida, balki falsafa, qiyosiy adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan ham o'rganish zaruratini yuzaga keltirdi. Shu jarayonda Rumiy asarlarining G'arbdagi talqini ko'pincha tarjima amaliyoti bilan bevosita bog'liq bo'lib, aynan tarjima orqali uning poetik va falsafiy mazmuni yangi madaniy kontekstda qayta shakllantirilgan [8; 268].

G'arb ilmiy an'anasida Rumiy merosining talqini bir xil emasligi bilan ajralib turadi. Ayrim yondashuvlarda u diniy-mistik shoir sifatida soddalashtirilgan holda talqin qilinsa, boshqa holatlarda esa romantik lirika an'analari doirasida qayta o'qiladi. Bunday interpretatsiyalar ko'pincha Rumiy poetikasining ichki murakkabligini, uning ramziy va ko'p qatlamli semantik tuzilishini to'liq aks ettira olmaydi. Shu nuqtai nazardan, Rumiy ijodini adekvat anglash masalasi Yevropa adabiyotshunosligida dolzarb ilmiy muammolardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur muammoni hal etishda fransuz islomshunos olimasi Eva de Vitray-Meyerovitchning ilmiy va tarjimonlik faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Uning ishlari Rumiy merosini nafaqat diniy-mistik fenomen, balki murakkab poetik va ontologik tizim tarzida talqin qilishga qaratilganligi bilan ajralib turadi. Meyerovitch tarjimalarida matnni semantik jihatdan soddalashtirish yoki uni G'arb adabiy stereotiplariga moslashtirishdan ko'ra, uning ichki strukturasi va ramziy tabiatini saqlab qolishga intilish ustuvorlik qiladi. Natijada, Rumiy asarlari G'arb o'quvchisi uchun tayyor izohlangan mazmundan ko'ra, idrok jarayonida ochiladigan estetik va falsafiy tajriba o'laroq namoyon bo'ladi.

Mavzuning dolzarbligi, avvalo, Rumiy merosining Yevropada qabul qilinishi bilan bog'liq muammolarga taqaladi. Ko'plab talqinlarda Rumiy ijodi soddalashtirilgan yoki romantiklashtirilgan shaklda taqdim etilgan bo'lib, bu uning asl poetik va falsafiy mohiyatining cheklanishiga olib keladi. Shu sababli, Meyerovitch yondashuvi ushbu stereotiplarni qayta ko'rib chiqish va Rumiy matnining ichki murakkabligini tiklash imkonini beruvchi muhim ilmiy model sifatida e'tiborni tortadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – Eva de Vitray-Meyerovitchning Jaloliddin Rumiy ijodiga nisbatan qo'llagan tarjima va talqin strategiyalarini aniqlash, shuningdek, ushbu yondashuvning nazariy asoslarini ochib berishdan iborat. Tadqiqot doirasida Rumiy asarlarining fransuz tiliga tarjima qilinishi jarayonida yuzaga keladigan semantik o'zgarishlar hamda ularning talqin darajasidagi aks etishi tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda Jaloliddin Rumiy merosining Eva de Vitray-Meyerovitch tomonidan amalga oshirilgan tarjima va talqinlarini kompleks tahlil qilish maqsadida bir-birini to'ldiruvchi bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Ushbu metodlar tanlovi tadqiqot obyektining ko'p qatlamli – poetik, ramziy va falsafiy – tabiatidan kelib chiqib asoslandi.

Birinchiidan, tadqiqotda germenevtik tahlil usuli qo'llanildi. Ushbu metod Rumiy matnining ichki semantik tuzilishini, ayniqsa ramziy ifoda va ko'p qatlamli ma'no tizimini ochib

berishga xizmat qiladi. Germenevtik yondashuv doirasida Meyerovitch tomonidan amalga oshirilgan tarjimalarda (xususan, “Masnaviy”, “Devon-i Shams” va “Fihi ma fihi” asarlarining fransuzcha variantlarida) ma’no qanday qayta talqin qilinishi tahlil qilindi. Bu jarayonda asosiy e’tibor ramzlarning qat’iy izohlanishidan ko’ra, ularning ochiq semantik imkoniyatlari saqlanib qolishiga qaratildi. Germenevtik tahlil Rumiy matnini tayyor doktrina emas, balki o’quvchi idrokida ochiladigan dinamik tizim sifatida ko’rishga imkon berdi.

Ikkinchidan, tadqiqotda qiyosiy-tipologik metoddan foydalanildi. Ushbu metod orqali Rumiy poetikasiga xos bo’lgan asosiy motivlar G’arb adabiy an’analaridagi o’xshash strukturalar bilan qiyoslandi. Xususan, “nay” motivi Yevropa adabiyotidagi “chaqiriq” (call to journey) modeli bilan, “safar” motivi esa ichki transformatsiyaga asoslangan narrativ shakllar bilan tipologik jihatdan solishtirildi. Bunda tarixiy ta’sir masalasidan ko’ra, poetik funksiyaning o’xshashligi asosiy mezon sifatida olindi. Mazkur yondashuv Rumiy poetikasining nafaqat o’ziga xos, balki universal jihatlarini aniqlash imkonini berdi.

Uchinchidan, interpretativ (talqin) metod qo’llanilib, Meyerovitchning tarjima strategiyalari tizimli ravishda tahlil qilindi. Ushbu metod doirasida tarjimada ma’no qanday o’zgarishga uchrashi, ya’ni semantik transformatsiya jarayoni aniqlashtirildi. Xususan, Meyerovitch tarjimalarida ramzlarni qat’iy izohlashdan qochish, izohlar sonini minimal darajada saqlash va o’quvchini mustaqil talqinga undash kabi strategiyalar alohida e’tibor bilan ko’rib chiqildi. Bu metod tarjimini faqat lingvistik operatsiya emas, balki interpretativ akt sifatida tahlil qilish imkonini berdi.

To’rtinchidan, tadqiqotda matnlararo (intertextual) yondashuvdan foydalanildi. Ushbu yondashuv Rumiy asarlarining asl matnlari bilan ularning fransuzcha tarjimalari o’rtasidagi semantik va struktural aloqalarni aniqlashga xizmat qildi. Intertekstual tahlil jarayonida Rumiy matnidagi asosiy obraz va motivlarning tarjimada qanday qayta kontekstualizatsiya qilinishi o’rganildi. Bu orqali tarjima jarayonida matnning ichki tizimi qay darajada saqlanib qolishi yoki transformatsiyaga uchrashi aniqlashtirildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda struktur-semantik tahlil elementlari ham qo’llanildi. Bu usul orqali Rumiy poetikasidagi asosiy kategoriyalar – ishq, ma’rifat, ichki o’zgarish – tizimli ravishda tahlil qilinib, ularning Meyerovitch talqinidagi funksional o’zgarishlari aniqlandi. Ushbu yondashuv matnni alohida fragmentlar emas, balki yagona semantik tizim sifatida o’rganishga imkon berdi.

NATIJARLAR VA MUHOKAMA (tahrirlangan qisqa ko’rinish)

O’tkazilgan tahlil natijalari Eva de Vitray-Meyerovitchning Jaloliddin Rumiy merosiga nisbatan qo’llagan talqin va tarjima strategiyalari tizimli va konseptual xarakterga ega ekanligini ko’rsatdi. Mazkur natijalar Rumiy poetikasining Yevropa ilmiy muhitida qayta talqin qilinish jarayonida semantik, strukturaviy va funksional darajalarda sezilarli o’zgarishlar yuzaga kelishini aniqlash imkonini berdi.

Meyerovitch tarjimalarida Rumiy lirikasidagi “men” kategoriyasi an’anaviy psixologik subyekt sifatida emas, balki dinamik va transformatsiyaga uchraydigan idrok shakli sifatida talqin qilinadi. Natijada lirik subyekt barqaror identifikatsiya nuqtasi emas, balki o’zgaruvchan ontologik holat sifatida namoyon bo’ladi.

Tarjima strategiyasida ramzlarning semantik yopilishidan ko’ra, ularning ochiq va ko’p qatlamli tabiati saqlanishi kuzatiladi. Natijada ramzlar o’quvchi idrokida faol semantik jarayonni yuzaga keltiradi va tarjima estetik-kognitiv tajribaga aylanadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari Eva de Vitray-Meyerovitchning Jaloliddin Rumiy merosiga nisbatan qo’llagan yondashuvi G’arb ilmiy an’anasida shakllangan an’anaviy interpretatsiyalardan tubdan farq qilishini ko’rsatdi. Xususan, Meyerovitch Rumiy asarlarini diniy-didaktik yoki romantik-lirik model doirasida soddalashtirishdan voz kechib, ularni ko’p qatlamli poetik va ontologik tizim sifatida talqin qiladi.

Natijada, Rumi matni tayyor ma'no tashuvchisidan ko'ra, o'quvchi idrokida yuzaga keladigan dinamik interpretativ jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa Rumi ijodini G'arb o'quvchisi uchun estetik va ontologik tajriba darajasida qayta anglash imkonini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Meyerovitch, E. de V. Rumi and Sufism. — Cambridge: The Islamic Texts Society, 1987. — Pp. 77–89.
2. Meyerovitch, E. de V. Anthologie du soufisme. — Paris: Sindbad, 1978. — Pp. 365–370.
3. Meyerovitch, E. de V. Mystical Odes. — Paris: UNESCO; Seuil, 1973.
4. Meyerovitch, E. de V. Rumi and Sufism. — London: Saqi Books, 1988.
5. Meyerovitch, E. de V. The Mathnawi: The Quest for the Absolute. — Rochester: Inner Traditions, 2001.
6. Gadamer, H.-G. Truth and Method. — London: Continuum, 2004.
7. Nicholson, R. A. The Mathnawi of Jalaluddin Rumi. — London: Gibb Memorial, 1925–1940.
8. Tojiboyeva, M. Uzbek Literature of the National Renaissance Period. — Tashkent: Mumtoz So'z, 2017. — 209 p.
9. Matqobulova, M. Jalaluddin Rumi and His Influence on World Literature // UzMU Bulletin. — Tashkent, 2023. — Pp. 268–269.
10. Tajibayeva, M. A., Matqobulova, M. T. The Spiritual Heritage of Jalaluddin Rumi: In the Interpretation of Western and Uzbek Literary Scholars // Oriental Journal of Education. — Pp. 59–65.